

Đurđica Stanković*

Institut društvenih nauka, Beograd

Milica Topalović**

Institut za političke studije, Beograd

Kineska inicijativa „Pojas i put” kao novi model uspostavljanja odnosa između NR Kine i Republike Srbije***

Apstrakt

Pozicioniranje NR Kine u red vodećih svetskih sila umnogome je dobilo na značaju 2013. godine, usvajanjem nove razvojne strategije inicijative „Pojas i put”. Predmet istraživanja ovog rada predstavlja analiza kineske inicijative „Pojas i put”, kao novog modela uspostavljanja dubljih odnosa između NR Kine i Republike Srbije. Namera autorki je da predstave i istaknu važnost Inicijative, kao globalno sveobuhvatnog i najskupljeg projekta današnjice. Rad nudi odgovore na istraživačka pitanja: *Kakve benefite ima Republika Srbija od učešća u kineskoj inicijativi 'Pojas i put', kao i kakve koristi može imati NR Kina od očekivanog razvoja Republike Srbije?* Polazne hipoteze govore u prilog tome da Inicijativa doprinosi napretku regionalne ekonomske integracije sa obostranim benefitima – inicijatoru i ostalim državama učesnicama, kao i Republici Srbiji. Posebna pažnja je posvećena mehanizmu saradnje „16+1”, čijom analizom su izdvojeni bitni elementi regionalne saradnje NR Kine i država Srednje i Istočne Evrope, sa posebnim fokusom na Republiku Srbiju. U radu se koriste istorijsko-komparativna metoda, kontekstualni pristup, deskriptivna statistika, kao i metoda analize sadržaja dokumenata.

* djstankovic@idn.org.rs

** milica.topalovic@ips.ac.rs

*** Rad je nastao u okviru naučno-istraživačke delatnosti koju finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

Ključne reči:

Inicijativa „Pojas i put“, NR Kina, Novi put svile, mehanizam saradnje „16+1“, investicije, infrastruktura, Republika Srbija

UVOD

Inicijativa „Pojas i put“ je moderan simbol prepoznatljivosti jačanja globalnog kineskog uticaja u svetu. Reč je o globalno sveobuhvatnom i najskupljem projektu današnjice, koji ima dva strateška cilja: povezivanje tri kontinenta – Azije, Afrike i Evrope, i olakšavanje trgovinske razmene. Dublja interakcija i značajno bolji odnosi NR Kine sa ostatkom sveta, koji su bazirani na principima ekonomske saradnje, obostrane koristi i jednakosti, najbolje su prikazani kroz Inicijativu „Pojas i put“. Autorke nastoje da ukažu na značaj Inicijative „Pojas i put“ od čije implementacije imaju koristi sve države duž Novog puta svile¹, a ne samo njen inicijator. Međutim, države kroz koje prolazi Novi put svile su različitog stepena ekonomskog razvoja i imaju jedinstvena kulturna i politička obeležja, stoga se na samom početku može zaključiti da ostvareni napredak neće biti ujednačen, već će imati karakteristične regionalne razlike.

Prvi deo rada analizira značaj Inicijative „Pojas i put“ koji je prikazan kao strategija za saradnju NR Kine sa ostatkom sveta. Analizom značaja Inicijative autorke zaključuju da Inicijativa ima dvosmernu relaciju, budući da razvitak NR Kine i produbljanje Inicijative utiču na razvoj ostalih država učesnica, i obratno. Drugi deo posvećen je mehanizmu saradnje „16+1“, odnosno procesu saradnje NR Kine sa 16 država Srednje i Istočne Evrope, sa posebnim fokusom istraživanja na Republiku Srbiju. Zatim su predstavljeni ekonomski odnosi NR Kine i Republike Srbije, kroz analizu glavnih kineskih investicionih projekata, kao i nezaobilaznih kineskih investicija na teritoriji Republike Srbije. Ovaj deo istraživanja ima za cilj da naglasi ekonomski značaj partnerstva NR Kina i Republike Srbije, budući da razvijanjem dobrih ekonomskih i političkih odnosa obe države imaju uzajamne koristi (*win-win*), nakon čega će uslediti zaključna razmatranja.

INICIJATIVA „POJAS I PUT“

Projekat „Jedan pojas – jedan put“ (*One Belt, One Road – OBOR*) prvi put je promovisan 2013. godine od strane aktuelnog predsednika NR Kine Sija Đinpinga

¹ Drevni Put svile je povezivao orijentalnu i okcidentalnu civilizaciju u Evroaziji u antičkom i srednjem veku. Na taj način je realizovana mreža puteva koja je omogućavala razmenu dobara.

(*Xi Jinping*), prilikom zvanične posete Republici Kazahstanu. Reč je o obnavljanju „Novog puta svile“, koji je prvobitno nazvan „Jedan pojas – jedan put“, a kasnije Inicijativa „Pojas i put“ (*Belt and Road Initiative – BRI*, u nastavku „Inicijativa“), kako se i danas naziva.

Inicijativa obuhvata dva posebna potprojekta: „Ekonomski pojas puta svile“ (*The Silk Road Economic Belt*) – kopneni deo projekta podrazumeva infrastrukturno povezivanje država duž rute starog Puta svile i pomorski deo projekta 'Pomorski put svile 21. veka' (*The 21st century Maritime Silk Belt*), koji spaja NR Kinu sa Evropom preko Južnog kineskog mora, Pacifika, Mediterana i Indijskog okeana. Projektom je obuhvaćeno 147 država sveta, dok se u narednim godinama očekuje priključivanje drugih, posebno država Latinske Amerike.² Očekivana ukupna vrednost poduhvata premašuje 21 bilion američkih dolara.³ U pitanju je transnacionalni projekat, globalno posmatrano najsveobuhvatniji i najskuplji, čiji je glavni cilj povezivanje tri kontinenta: Azije (u prvom redu NR Kine), Evrope i Afrike, koji donosi nove prilike za razvoj investicija i trgovine između NR Kine i država koje se nalaze duž ovog puta. NR Kina je 2015. godine izdala listu prioriteta u okviru Inicijative koja obuhvata izgradnju transportne infrastrukture, olakšavanje tokova investicija i trgovinske razmene, pojednostavljenje carinskih procedura, izgradnju logističkih centara, finansijsku saradnju i proširenje kooperacije među narodima kroz intenziviranje razmene u nauci, obrazovanju, kulturi, medijima i drugim oblastima.⁴ Ovi prioriteti su nazvani petokrakim pristupom u okviru Inicijative, zbog čega je fokus u daljem tekstu na infrastrukturnim projektima, budući da su prikazani kao preduslov za lakše funkcionisanje preostalih prioriteta. Navedenih pet prioriteta saradnje sadržani su u kineskom strateškom dokumentu Nacionalne komisije za razvoj i reformu kineskih Ministarstava spoljnih poslova i trgovine, pod nazivom „Vizija i akcije o zajedničkoj izgradnji Ekonomskog pojasa puta svile i Pomorskog puta svile za 21. vek“.⁵

Jedan od značajnih pristupa u okviru Inicijative predstavlja povezivanje infrastrukture koje donosi najbolje ekonomske koristi. Strateško opredeljenje

² Silk Road Briefing, Dezan Shira & Associates. Available from: <https://www.silkroadbriefing.com/> (Accessed June 18, 2022).

³ Duško Dimitrijević, "Chinese Investments in Serbia – A Joint Pledge for the Future of the New Silk Road", *Baltic Journal of European Studies*, Vol. 7, No. 1, 2017, p. 67.

⁴ Duško Dimitrijević, Nikola Jokanović, "Chinese Investments in Serbia and the New Silk Road" in: Duško Dimitrijević (ed.), *Danube and the New Silk Road*, Institut for International Politics and Economics, Belgrade, 2016, p. 326.

⁵ Duško Dimitrijević, „Odnosi Srbije i Kine na početku 21. veka“, *Međunarodni problemi*, Vol. LXX, br. 1, 2018, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, str. 60.

NR Kine za izgradnju infrastrukture širom sveta omogućilo je kineskim kompanijama da zauzmu sedam od deset mesta na listi najvećih građevinskih kompanija na svetu.⁶ Povezana infrastruktura predstavlja okosnicu razvitka dalje ekonomske saradnje i razvoja od kojih svi imaju određene benefite. U okviru ove Inicijative planirana je izgradnja auto-puteva, železničkih pruga, gasovoda i naftovoda, luka i elektrana.⁷ NR Kina povezuje gotovo čitav svet preko ove Inicijative, s obzirom na to da su njene građevinske kompanije prisutne globalno, posebno u zemljama u razvoju. Očigledan razlog za to je što je zemljama u razvoju neophodna razvijenija infrastruktura.⁸ Tamo gde ne postoji dobra infrastruktura potrebno ju je izgraditi. Pored infrastrukturnih ulaganja, Inicijativa obuhvata i saradnju u trgovini, finansijama, obrazovanju, nauci, ekologiji i zaštiti životne sredine i dr. Na ovaj način, sve države koje su deo Inicijative dobijaju olakšan pristup velikim tržištima, pri čemu im se troškovi smanjuju. One države koje nemaju izlaz na more dobijaju pristup pomorskim lukama kako bi ubrzale svoj razvoj.⁹ Predviđanja da će preko transportnih koridora u okviru Inicijative biti skraćen prevoz kineske robe iz NR Kine u Evropu sa sadašnjih 45–60, na 10–13 dana su ostvarena.¹⁰ To je umnogome uticalo na pojeftinjenje kineske robe, olakšavanje i intenziviranje međunarodnog transporta robe.

Koordinacija konkretnih projekata sa preko 80 država u okviru Inicijative odvija se bilateralno ili multilateralno kroz neke od platformi zamišljenih kao prateći mehanizam Inicijative, kao što su redovni godišnji forumi Pojasa i puta ili mehanizam saradnje NR Kine i država Centralne i Istočne Evrope,

⁶ Žan Kačiga, „Velika strategija Kine” u: Vladimir Cvetković (ur.), *Pojas i put: realnost i očekivanja, iskustvo Srbije*, Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti, Beograd, 2019, str. 22.

⁷ Milan Lipovac, „Inicijativa ‘Pojas i put’ između tvrde i meke kineske moći (u teorijskom promišljanju Džozefa Naja)” u: Vladimir Cvetković (ur.), *Novi put svile: evropska perspektiva, bezbednosni izazovi/rizici unutar inicijative 16+1*, Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti, Beograd, 2018, str. 106.

⁸ Žan Kačiga, „Velika strategija Kine”, nav. delo, str. 22.

⁹ Zhang Youwen, „Inicijativa ‘Pojas i put’: inovacije u međunarodnoj razvojnoj sinergiji i globalnom upravljanju” u: Vladimir Cvetković (ur.), *Novi put svile: evropska perspektiva, bezbednosni izazovi/rizici unutar inicijative 16+1*, Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti, Beograd, 2018, str. 61.

¹⁰ Miroslav B. Mladenović, Jelena G. Ponomareva, „Rusko-kineski odnosi u svetlu koncepcije ‘Pojas i put’” u: Vladimir Cvetković (ur.), *Novi put svile: evropska perspektiva, bezbednosni izazovi/rizici unutar inicijative 16+1*, Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti, Beograd, 2018, str. 123.

odnosno mehanizam saradnje „16+1”.¹¹ Detaljna analiza mehanizma saradnje „16+1”, tj. regionalne saradnje NR Kine sa 16 država Srednje i Istočne Evrope, među kojima je i Republika Srbija, prikazuje sve aktuelne i potencijalne benefite saradnje, ali i moguće rizike koji mogu nastati usled pogrešnih odluka država.

Finansiranje projekta odvija se preko Fonda puta svile (*the Silk Road Fund*), koji ima kapital od preko četrdeset milijardi dolara, namenjen prevašhodno za realizaciju infrastrukturnih, finansijskih i industrijskih projekata, i preko Azijske infrastrukturne investicione banke (*The Asia Infrastructural Investment Bank*) sa kapitalom od preko pedeset milijardi dolara.¹² Ogromna količina kapitala, koja je izdvojena za finansiranje različitih projekata u okviru Inicijative, svedoči o ozbiljnom strateškom opredeljenju NR Kine, koje posledično utiče na produbljivanje njenih odnosa sa ostatkom sveta.

Usled globalne zastupljenosti i značaja koji danas ima, sa pravom se Inicijativa „Pojas i put” može nazvati geostrateškom revolucijom, budući da poseduje potencijal za promenu međunarodne ravnoteže od dosadašnjeg unipolarnog sveta, u kojem dominira jedna država – Sjedinjene Američke Države, do multipolarnog, u kome se odvija interakcija više sila.¹³ Jasno je da, zahvaljujući kineskom usponu i uticaju, ona poseduje potencijal da promeni geopolitičke odnose, čineći proces opadanja zapadne globalne dominacije bespovratnim.¹⁴ Nesumnjivo je da obuhvaćene države neće imati jednake koristi učešćem u navedenoj Inicijativi i da će plodove ubirati sam kreator projekta, koji, zahvaljujući ovom gigantskom projektu, jača svoju geopolitičku i ekonomsku moć. Međutim, za sve učesnike u Inicijativi ovo može biti *win-win* situacija ukoliko pažljivo odmere kapacitete svojih država za učešće u Inicijativi i, shodno tome, razvijaju i produbljuju odnose sa NR Kinom.

¹¹ Stefan Jojić, „Inicijativa Pojas i put – ekonomska i politička dimenzija”, *Godišnjak Fakulteta političkih nauka*, Vol. 14, br. 23, 2020, str. 165.

¹² Katarina Zakić, „The Results and Risks of China’s Belt and Road Investment Projects in Serbia”, *The review od International Affairs*, Vol. LXXI, no. 1180, 2020, p. 46.

¹³ Nako Stefanov, „Projekat ‘Pojas i put’ kao geostrateška revolucija i format ‘16+1’ – problemi i perspektive” u: Vladimir Cvetković (ur.), *Novi put svile: evropska perspektiva, bezbednosni izazovi/rizici unutar inicijative 16+1*, Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti, Beograd, 2018, str. 51.

¹⁴ Zbignjev Bžežinski, *Amerika–Kina i sudbina sveta*, Strateška vizija, Beograd, Albatros Plus, 2013, str. 25.

MEHANIZAM SARADNJE „16 + 1”

NR Kina je 2011. godine državama Srednje i Istočne Evrope predložila Inicijativu kao vid regionalne saradnje – format „16+1”. Simbolično, inicijativa se naziva 16+1 jer obuhvata 11 država članica Evropske unije (Bugarsku, Hrvatsku, Češku, Estoniju, Mađarsku, Letoniju, Litvaniju, Poljsku, Rumuniju, Slovačku, Sloveniju) i pet država Zapadnog Balkana (Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Srbiju, Severnu Makedoniju i Crnu Goru) i NR Kina. U okviru Inicijative „16+1”, NR Kina je definisala tri prioritetne oblasti ekonomske saradnje: infrastrukturu, visoke tehnologije i ekološke tehnologije.¹⁵ Pored ekonomske saradnje, ova inicijativa ima za cilj i bolje povezivanje NR Kine sa tržištem Zapadne i Severne Evrope i lakši pristup tom tržištu.¹⁶ Da inicijativa nije samo ekonomskog karaktera svedoči činjenica da postoji široki dijapazon saradnje gotovo u svim oblastima, kao što su nauka, medicina, obrazovanje, turizam i kultura.¹⁷ Inicijativa je zvanično počela sa radom 2012. godine u Poljskoj, kada je organizovan prvi sastanak na nivou šefova vlada. Pristupanjem Grčke Inicijativi 2019. godine naziv inicijative je promenjen u Inicijativa „17+1”. Međutim, ubrzo se mehanizam saradnje vratio na prvobitni naziv, kada ga je Litvanija napustila.¹⁸ Ovaj mehanizam treba da posluži kao kanal implementacije kineske razvojne strategije i ciljeva Inicijative „Pojas i put” i u potpunosti je integrisana sa Inicijativom „16+1”.

Globalno posmatrano, NR Kina i EU, kao dve svetske ekonomske sile sa značajnom bilateralnom razmenom i ostvarenom međuzavisnošću, na ovaj način produbljuju već postojeće dobro razvijene ekonomske odnose. EU je NR Kina najveći ekonomski partner, a tržište EU je najveće kinesko izvozno tržište i jedan od najvećih izvora stranih investicija, dok je iz perspektive EU kinesko tržište najbrže rastuće.¹⁹ Sa druge strane, NR Kina je za EU drugi po redu najveći trgovinski partner, posle SAD. Saradnjom sa evropskim državama, kineskim

¹⁵ Nako Stefanov, „Projekat ‘Pojas i put’ kao geostrateška revolucija i format ‘16+1’ – problemi i perspektive”, nav. delo, str. 52.

¹⁶ Ivana M. Božić Miljković, „Geoekonomski aspekti saradnje Republike Srbije i NR Kine: stanje i perspektive”, *Sociološki pregled*, Vol. LV, no. 2, 2021, str. 326.

¹⁷ Aleksandar Jazić, „Položaj država Višegradske grupe u ‘Inicijativi 17+1’”, *Godišnjak Fakulteta političkih nauka*, Vol. 14, br. 24, 2020, str. 109.

¹⁸ Stuart Lau, „Lithuania pulls out of China’s ‘17+1’ bloc in Eastern Europe”, *Politico*, May 21, 2021. Available from: <https://www.politico.eu/article/lithuania-pulls-out-china-17-1-bloc-eastern-central-europe-foreign-minister-gabrielius-landsbergis> (Accessed February 24, 2022).

¹⁹ Ivona Lađevac, „Tekuća situacija i mogućnost koordinacije politike ‘Jedan pojas, jedan put’ između Kine i EU: perspektiva Srbije”, *Budućnost saradnje Kine i Srbije*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2018, str. 49.

preduzetnicima se omogućava pristup novom tržištu, novim tehnologijama i kvalifikovanoj radnoj snazi, koja je u državama Srednje i Istočne Evrope relativno jeftinija, u poređenju sa Zapadnom Evropom.²⁰ Zahvaljujući prodoru na evropsko tržište, kineski investitori su u prilici da upoznaju kako funkcioniše evropsko tržište, što je preduslov za uspeh na stranom tržištu. Zahvaljujući investicijama, koje u Srednjoj i Istočnoj Evropi godinama beleže stalni rast, preko spomenutih platformi saradnje (Inicijativa „16+1”, „Pojas i put”), NR Kina obezbeđuje prisustvo u tim državama i, pored ekonomske snage, jača svoj kulturni i politički uticaj.

Treba istaći i negativne efekte učešća u Inicijativi „Pojas i put”, koji se u prvom redu ogledaju u neadekvatnoj proceni za finansiranje određenih infrastrukturnih projekata država učesnica, odnosno u premašivanju njihove solventnosti, koja posledično dovodi do prezaduživanja države. Crna Gora je, na primer, zbog izgradnje prvog dela auto-puta od Bara do granice sa Srbijom, morala da pozajmi 800.000.000 američkih dolara od kineske Eksim banke (*Exim Bank of China*), čime je povećala spoljni dug na 80% BDP, dok je NR Kina sa pravom na 39% crnogorskog duga postala najveći crnogorski poverilac.²¹ Projekti finansirani od strane NR Kine su najčešće u formi kredita, te veliko zaduživanje može dovesti male države u ozbiljnu dužničku krizu. Umesto da velikim infrastrukturnim projektima utiču na ekonomski rast, dugoročno male države mogu ugroziti finansijsku stabilnost i budući razvojni potencijal. Zaduzivanje kod kineskih banaka može stvoriti odnos zavisnosti u odnosu na zemlju poverioca. Međutim, Crna Gora nije izolovan slučaj. Prema proceni Centra za globalni razvoj (*Center for Global Development London*), navedeno je ukupno deset država koje imaju ozbiljan rizik otplate kineskih kredita (Malezija, Maldivi, Mongolija, Džibuti, Šri Lanka, Laos, Kirgistan, Pakistan, Tadžikistan).²² Postoji izvesna bojazan da će NR Kina, u slučaju nemogućnosti zaduženih država da servisiraju svoj dug, svoja potraživanja prema njima pretvoriti u kapital, odnosno da može postati (su)vlasnik značajnih strateških postrojenja zaduženih država.

²⁰ Katarzyna Anna Nawrot, „Međunarodni odnosi i saradnja između Poljske i Kine u kontekstu 'Novog puta svile' i Srednje i Istočne Evrope” u: Vladimir Cvetković (ur.), *Novi put svile: evropska perspektiva, bezbednosni izazovi/rizici unutar inicijative 16+1*, Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti, Beograd, 2018, str. 241.

²¹ Stefan Jojić, „Inicijativa Pojas i put – ekonomska i politička dimenzija”, nav. delo, str. 169.

²² Jagdishor Panday, *US officials warn China's BRI could lead to debt trap, undermine sovereignty*, The Centre for Global Development, 2018. Available from: <https://www.cgdev.org/article/us-officials-warn-china%E2%80%99s-bri-could-lead-debt-trap-undermine-sovereignty-himalayan-times> (Accessed March 1, 2022).

Dok određene članice EU teže da unaprede bilateralnu ekonomsku saradnju sa NR Kinom i da obezbede bolji položaj za svoje kompanije, dotle, na drugoj strani, EU kao međunarodni akter nastoji da administrativnim merama kontroliše i uspori aktivnost kineskih kompanija na prostoru Evrope i realizaciju pojedinih infrastrukturnih projekata (podjednako među državama članicama, kao i među državama kandidatima za članstvo).²³ Prilikom kupovine srpske Železare u Smederevu od strane kineske kompanije Hestil (danas HBIS) Evropska komisija zahtevala je proveru da li će kineskom kupovinom Železare biti ugrožena proizvodnja kompanija sa prostora EU, kao i da li će to uticati na cenu čelika.²⁴ Dodatno, time se dovodi u pitanje princip konkurencije na globalnom tržištu i ovakav zahtev EU može biti protumačen kao namera EU da odreauguje kada oceni da neka kineska investicija može ugroziti „evropske kompanije i evropske interese” i narušiti političko jedinstvo EU. Usledili su još rigidniji postupci Komisije, kada je Železari Smederevo nametnuto ograničenje na godišnju količinu čelika koji može da plasira evropskom tržištu. Srbija je zatim svrstana u grupu država kao što su Turska, Ukrajina i Moldavija, čiji je izvoz čelika na tržište EU ograničen.²⁵ To je praktično značilo da je Srbiji dozvoljeno da izveze 3.300.000 tona toplo valjanog čelika u EU (počev od februara do kraja juna 2019. godine), a da je svakom dodatnom tonom u obavezi da plati dodatnih 25% carine.²⁶ Ovakva rigidna odluka Komisije uticala je na odluku kompanije Hesti da smanji kapacitet godišnje proizvodnje čelika, što je za posledicu imalo manji godišnji izvoz čelika iz Srbije i njen manji BDP.²⁷

Oštrij kritičari tumače Inicijativu „Pojas i puta” i mehanizam saradnje „16+1” analogno priči o „Trojanskom konju”, kojom NR Kina želi da nametne novu dinamiku regionalizma na prostoru EU i da unese podele u jedinstveni evropski prostor.²⁸ Izvesno je oceniti da glavne bojazni dolaze iz redova

²³ Žarko Obradović, „Pojas i put na Balkanu i Srbiji (izazovi saradnje)” u: Vladimir Cvetković (ur.), *Novi put svile: evropska perspektiva, bezbednosni izazovi/rizici unutar inicijative 16+1*, Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti, Beograd, 2018, str. 164.

²⁴ *Isto*, str. 164–164.

²⁵ Katarina Zakić, „The Results and Risks of China’s Belt and Road Investment Projects in Serbia”, op. cit., p. 57.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ Usled nametnutih kvota Evropske unije za plasman čelika iz Republike Srbije i smanjene potrošnje čelika na globalnom nivou (pandemija COVID-19) u 2020. godini, Železara Smederevo je smanjila svoj godišnji proizvodni kapacitet za 50%.

²⁸ Emilian Kawalski, „China’s ’16+1’ Is Dead? Long Live the ’17+1’”. *The Diplomat*, March 2019. Available from: <https://thediplomat.com/2019/03/chinas-161-is-dead-long-live-the-171/> (Accessed February 27, 2022).

najbogatijih i najsnažnijih država EU, koje strahuju da bi države Srednje i Istočne Evrope mogle imati više koristi iz saradnje sa NR Kinom nego sa EU, stoga žele da preduprede scenario u kojem NR Kina postaje sistemski rival na prostoru evropskog kontinenta. Iako predstavljena kao investiciona inicijativa, mehanizam saradnje „16+1“ ima u pozadini izvestan politički angažman NR Kine u ovom regionu. Međutim, saradnja sa državama Centralne i Srednje Evrope za NR Kinu predstavlja „dopunu“ saradnje sa EU, a ne njeno narušavanje i podiranje jedinstva.²⁹

EKONOMSKI ODNOSI REPUBLIKE SRBIJE I NR KINE

Ekonomski odnosi NR Kine i Republike Srbije imaju osnovu u dugoj tradiciji političkih i diplomatskih odnosa.³⁰ Kao zvaničan početak dobrih političkih odnosa Srbije sa NR Kinom uzima se godina 1949, kada je Federativna Narodna Republika Jugoslavija priznala nezavisnu NR Kinu, da bi 1952. bili zvanično uspostavljeni diplomatski odnosi.³¹ Danas su međudržavni odnosi NR Kine i Republike Srbije na najvišem nivou. Srbija je sa NR Kinom potpisala Sporazum o strateškom partnerstvu 2009. godine, da bi par godina kasnije, 2016, strateško partnerstvo bilo podignuto na najviši nivo saradnje, potpisivanjem Sporazuma o sveobuhvatnom strateškom partnerstvu. Tome treba pridodati i Sporazum o ekonomskoj i tehničkoj saradnji u oblasti infrastrukture koji su dve države potpisale 2009. godine.³² Saradnja sa NR Kinom predstavlja jedan od glavnih spoljnopolitičkih stubova Republike Srbije. Pored toga, investiciono posmatrano, NR Kina spada među najznačajnije partnere republike Srbije, odmah nakon država Zapadne Evrope.³³ Srbija na NR Kinu gleda kao na najvažnijeg spoljnotrgovinskog i finansijskog partnera u Aziji i glavnog partnera za postizanje ekonomskog prosperiteta.³⁴ Sa druge

²⁹ Jasminka Simić, „Ekonomski pojas Novog puta svile: kineski prodor na Zapad ili odgovor na azijske izazove“, *Međunarodni problemi*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, br. 2–3, 2015, str. 204.

³⁰ Ivana M. Božić Miljković, „Geoekonomski aspekti saradnje Republike Srbije i NR Kine: stanje i perspektive“, nav. delo, str. 315–316.

³¹ *Isto*.

³² Republika Srbija je prva država sa prostora Zapadnog Balkana koja je sklopila ovakav vid partnerstva sa NR Kinom.

³³ Ivana M. Božić Miljković, „Geoekonomski aspekti saradnje Republike Srbije i NR Kine: stanje i perspektive“, nav. delo, str. 325.

³⁴ Duško Dimitrijević, Nikola Jokanović, „Chinese Investments in Serbia and the New Silk Road“, op. cit., p. 340.

strane, zahvaljujući svojoj geoekonomskoj poziciji, Srbija danas predstavlja važnu kariku na Novom putu svile, kao potencijalna kapija prema EU, tako da je i njen značaj za NR Kinu veliki.

Od svih država iz Inicijative „16+1” Srbija prednjači po kvalitetu bilateralnih odnosa sa NR Kinom, tj. po broju i vrsti projekata koji su dogovoreni između dve države, a čija je realizacija započeta ili su projekti već završeni.³⁵ Prema istraživanjima FDI Markets, u 2019. godini, Republika Srbija je od svih država koje učestvuju u mehanizmu saradnje ostvarila najveći obim investicionih projekata za ulaganje u infrastrukturu: revitalizacija brze pruge Beograd–Budimpešta, izgradnja Koridora 11 auto-puta „Miloš Veliki”, izgradnja auto-puta Preljina–Požega i izgradnja mosta na Dunavu „Mihajlo Pupin”.³⁶ U okviru kineskih infrastrukturnih projekata, NR Kina u Srbiji nije prisutna samo kao investitor, već i kao glavni izvođač radova. U procesu projektovanja, ugovaranja i kasnije izgradnje infrastrukturnih projekata, treba naglasiti da su se kineske kompanije striktno pridržavale lokalnih, čak i propisa i zakona EU i prihvatile nadzor lokalnog, srpskog nadzornog tima.³⁷

Prvi veliki infrastrukturni projekat NR Kine u Evropi je završen upravo u Srbiji. U pitanju je projekat izgradnje mosta „Mihajlo Pupin” preko Dunava koji povezuje Zemun sa Borčom. Kineska državna kompanija *China Road and Bridge Coproration* je izgradila most, čija je vrednost realizacije iznosila 362.000.000 dolara.³⁸ Simbolično, most je otvoren za vreme samita NR Kine i mehanizma saradnje „16+1” u Beogradu, u prisustvu najviših državnih zvaničnika.³⁹ Pored toga, NR Kina je u oblasti saobraćajne infrastrukture uložila sredstva u tri deonice Koridora 11 (auto-put E-763 Beograd–Južni Jadran, odnosno auto-put „Miloš Veliki”), Obrenovac–Ub i Lajkovac–Ljig, ukupne dužine 50,23 km⁴⁰, kao i deonice Beograd (Surčin)–Obrenovac. Vrednost prva dva projekta iznosi preko 333.000.000 dolara, a glavni izvođač radova je kineska

³⁵ Žarko Obradović, „'Pojas i put' na Balkanu i Srbiji (izazovi saradnje)”, nav. delo, str. 167.

³⁶ Investirajte u Srbiju: prilike za investitore iz Kine, septembar 2020, Vlada Republike Srbije, str. 10. Dostupno na: <http://www.ras.gov.rs/uploads/2020/10/eng-opportunities-for-investors-from-china-ras-1.pdf> (Pristupljeno 24. februara 2022).

³⁷ Su Tian, „Pristupanje Srbije EU i prisustvo Kine na Balkanu” u: Vladimir Cvetković (ur.), *Pojas i put: realnost i očekivanja, iskustvo Srbije*, Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti, Beograd, 2019, str. 124–125.

³⁸ Duško Dimitrijević, „Chinese Investments in Serbia – A joint Pledge for the Future of the New Silk Road”, op. cit., p. 71.

³⁹ *Ibidem*, p. 71.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 74.

kompanija *Shandong International Economic & Technical Cooperation Group*. Vrednost treće deonice auto-puta Surčin–Beograd, ukupne dužine 17,6 km, iznosi 233.700.000 dolara i izgradnju auto-puta je izvršila kineska kompanija *China Communication Construction Company*. Osnovni značaj ovog putnog pravca na teritoriji Srbije je u tome što valorizuje tranzitnu funkciju države u širem međunarodnom koridoru.⁴¹ Takođe, u momentu pisanja ovog rada obavljaju se radovi na izgradnji auto-puta Požega–Preljina na Koridoru 11, čija procenjena vrednost radova iznosi 450.000.000 evra.

Zahvaljujući mehanizmu saradnje „16+1” planirana je izgradnja brze pruge Budimpešta–Beograd. Ovim projektom je direktno uspostavljena veza luke Pirej u Grčkoj (koja se nalazi pod upravom kineske kompanije i Zapadne i Centralne Evrope) sa Zapadnom Evropom.⁴² Železnička pruga koja spaja glavne gradove Mađarske i Srbije, duga oko 350 km, predstavlja prvi dogovoreni projekat saradnje NR Kine i 16 država Centralne i Istočne Evrope.⁴³ Sa predviđenom brzinom od 200 km/h vreme putovanja između dva grada biće skraćeno sa osam na tri sata.⁴⁴ Početkom 2022. godine završena je i puštena u promet brza pruga na deonici Beograd–Novi Sad (ukupno 75 km) kao deo ovog projekta na teritoriji Srbije. Glavni interes Srbije da integriše svoju železničku mrežu u sistem evropske železničke mreže polako se ostvaruje, zahvaljujući kineskim investicijama.⁴⁵

Izgradnja navedenih infrastrukturnih projekata kineskih kompanija predstavlja važnu pokretačku snagu za dalji razvoj ekonomije Srbije, budući da utiču na širu distribuciju proizvoda i usluga, ali i na kvalitet života ljudi olakšavajući transport. Svi navedeni infrastrukturni projekti realizovani su bez javnih tendera, odnosno javnih nabavki, shodno zaključenom bilateralnom Sporazumu o ekonomskoj i tehničkoj saradnji u oblasti infrastrukture između Vlade Republike Srbije i Vlade NR Kine zvanično potpisanim 2009. godine i ratifikovanim u parlamentu. Sporazum se tretira kao međunarodni

⁴¹ *Koridor 11 – Obrenovac–Ub, Lajkovac–Ljig*, Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture, 2019. Dostupno na: <https://www.mgsi.gov.rs/cir/infrastrukturna-gradilista/koridor-11-obrenovac-ub-lajkovac-ljig> (Pristupljeno 25. februara 2022).

⁴² Aleksandar Jazić, „Položaj država Višegradske grupe u 'Inicijativi 17+1'”, nav. delo, str. 112.

⁴³ Yao Qinhua, Wang Song, „Kineski srednjoevropski i istočnoevropski 16+1 mehanizam saradnje” u: Vladimir Cvetković (ur.), *Novi put svile: evropska perspektiva, bezbednosni izazovi/rizici unutar inicijative 16+1*, Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti, Beograd, 2018, str. 182.

⁴⁴ *Isto*.

⁴⁵ Katarina Zakić, „The Results and Risks of China’s Belt and Road Investment Projects in Serbia”, op. cit., p. 53.

bilateralni sporazum koji po Ustavu Republike Srbije ima veću pravnu snagu od bilo kog nacionalnog zakona.⁴⁶ Na osnovu Sporazuma, omogućeno je uzimanje kredita ili sklapanje određenog projekta sa kineskim kompanijama, bez sprovođenja tenderske procedure, procesa javnih nabavki, kao i nadmetanja zainteresovanih strana za određeni projekat – u odsustvu konkurencije.⁴⁷ Prema Izveštaju Evropske komisije za Republiku Srbiju za 2021. godinu, konstatovano je sistemsko izbegavanje primene Zakona o javnim nabavkama za velike infrastrukturne projekte od „strateškog značaja” za državu, koji se realizuju zahvaljujući usvojenim međudržavnim sporazumima.⁴⁸

Prema usvojenom Zakonu o posebnim postupcima radi realizacije projekata izgradnje i rekonstrukcije linijskih infrastrukturnih objekata od posebnog značaja za Srbiju iz 2020. godine (putevi, železnica, vodeni putevi, aerodromi, metro, sistemi za vodu i otpadne vode) dozvoljeno je da linearni infrastrukturni projekti od „posebnog značaja za Republiku Srbiju” budu izuzeti od pravila javnih nabavki.⁴⁹ Istim zakonom je definisano da: „naročito u slučaju hitnosti i ugroženosti realizacije projekata (...) za koji je urađena prethodna studija opravdanosti sa generalnim projektom, Vlada može doneti odluku da se za projekat ili pojedine faze i aktivnosti projekata ne primenjuju propisi kojima se uređuje postupak javnih nabavki, već se na njih primenjuje poseban postupak za izbor strateškog partnera u cilju realizacije projekata od

⁴⁶ Mateja Agatonović, „Javne nabavke i međudržavni sporazumi: kako se troši novac građana Srbije?”, *Nova ekonomija*, 2021. Dostupno na: <https://novaekonomija.rs/vesti-iz-zemlje/javne-nabavke-i-me%C4%91udr%C5%BEavni-sporazumi-ko-se-tro%C5%A1i-novac-gra%C4%91ana-srbije> (Pristupljeno 11. mart 2022).

⁴⁷ Član 5. stav 3. Sporazuma o ekonomskoj i tehničkoj saradnji u oblasti infrastrukture između Vlade Republike Srbije i Vlade Narodne Republike Kine glasi: „sporazumi, ugovori, programi i projekti sačinjeni u skladu sa članom 4. Sporazuma na teritoriji Republike Srbije ne podležu obavezi raspisivanja javnog nadmetanja za obavljanje poslova investicionih radova i isporuku roba i usluga, osim ako nije drugačije određeno u komercijalnom ugovoru iz stava 4. ovog člana”.

⁴⁸ “Serbia 2021 Report”, *EUR-Lex*, European Commission, Strasbourg, 2021, p. 29. Available from: <https://europa.rs/wp-content/uploads/2021/10/Serbia-Report-2021.pdf> (Accessed March 11, 2022).

⁴⁹ Član 32. stav 2. Zakona o posebnim postupcima radi realizacije projekata izgradnje i rekonstrukcije linijskih infrastrukturnih objekata od posebnog značaja za Republiku Srbiju glasi: „ne primenjuju se odredbe zakona kojim se uređuju javne nabavke, a koje se odnose na plan nabavki, prethodno obaveštavanje, način dokazivanja obaveznih i dodatnih uslova za učešće u postupku javne nabavke, rokove za podnošenje ponuda i rokove za odlučivanje Republičke komisije za zaštitu prava u postupcima javnih nabavki”.

posebnog značaja za Republiku Srbiju”.⁵⁰ Upravo su međunarodni sporazumi i posebni zakoni *modus operandi* koji služe za izbegavanje primene Zakona o javnim nabavkama. Izostanak tenderskih procedura, transparentnosti, konkurencije i tržišnog nadmetanja dovode do direktnih pogodbi zainteresovanih strana sa predstavnicima vlasti. Šteta od netržišnih praksi dovodi do korupcije koja je često u senci ovakvih direktnih pogodbi, jer bez tržišnog nadmetanja ne može se tačno utvrditi tržišna vrednost određenog projekta. Izostanak konkurencije i domaće ponude javljaju se kao glavni problemi prilikom zaključivanja značajnih i skupih projekata. Racionalno je oceniti da će unapred izabran izvođač radova, umesto realizovanog javnog poziva i nadmetanja zainteresovanih strana sa potencijalno povoljnijom ponudom, biti glavna zamerka ovakvog načina sklapanja poslova i za ubuduće. Međutim, ogromna količina novca koja je neophodna za ovako krupne infrastrukturne projekte možda se ne bi mogla obezbediti na drugačiji način, bez ustupaka, u ovom slučaju kineskim kompanijama i kineskim bankama, na osnovu potpisanog sporazuma. Iako odsustvo konkurencije, tržišnih mehanizama, javnih i transparentnih procedura sa podjednakim šansama za učešće jesu glavne manjkavosti izgradnje navedenih infrastrukturnih projekata, nesumnjivo je da će neposredno građani imati najveće koristi od izgradnje istih. Osnovna krilatica većine stanovništva nije „ko je učestvovao u izgradnji i imao najviše koristi”, već „kada će projekat izgradnje biti završen”.

Tabela 1. Kineska ulaganja u infrastrukturne projekte na teritoriji Republike Srbije

Red. br.	Godina završetka projekta	Naziv projekta	Kompanija odgovorna za izgradnju	Kineska investicija u milionima dolara	Ulaganja RS u milionima dolara	Ukupan iznos investicije
1.	2014.	Izgradnja mosta „Mihajlo Pupin”	China Road and Bridge Coproration	307,7	54,3	362
2.	2019.	Koridor 11 deonica Obrenovac–Ub i deonica Lajkovac–Ljig	Shandong International Economic & Technical Cooperation Group	301	32,7	333,7

⁵⁰ „Zakon o posebnim postupcima radi realizacije projekata izgradnje i rekonstrukcije linijskih infrastrukturnih objekata od posebnog značaja za Republiku Srbiju”, *Službeni glasnik Republike Srbije*, broj 9, Beograd, 2020, član 37.

3.	2019.	Koridor 11 deonica Beograd (Surčin)– Obrenovac	China Communication Construction Company	119,2	114,5	233,7

Izvor: Istraživanje prema: Duško Dimitrijević, “Chinese Investments in Serbia – A joint Pledge for the Future of the New Silk Road”, *Baltic Journal of European Studies*, Tallinn University of Technology, Vol. 7, no. 1 (22), 2017

Tabela 2. Ostala kineska ulaganja u Republici Srbiji

Red. br.	Kompanija	Godina	Iznos ulaganja u milionima evra	Sektor	Broj zaposlenih
1.	Johnson Electric	2013.	65	Elektronika	3.400
2.	Health Care	2015.	50	Proizvodnja nameštaja	1.200
3.	MEITA	2015.	120	Automobilska industrija	3.100
4.	HBIS Serbia	2016.	300	Gvožđe i čelik	5.000
5.	Bank of China	2017.	50	Bankarstvo	30
6.	ZiJin	2018.	1.260	Rudarstvo	5.000
7.	MINTH	2019.	100	Automobilska industrija	1.000
8.	Yanfeng	2019.	22	Automobilska industrija	700
9.	Linglong Tire	2019.	800	Kaučuk (gume)	1.200
10.	Xinsyuco.Ltd	2020.	60	Elektronika	1000

Izvor: Investirajte u Srbiju: prilike za investitore iz Kine, septembar 2020, Vlada Republike Srbije, str. 13. Dostupno na: <http://www.ras.gov.rs/uploads/2020/10/eng-opportunities-for-investors-from-china-ras-1.pdf>

Na osnovu prikazane Tabele 2, u vremenskom periodu 2013–2020, zabeležene su brojne kineske investicije na teritoriji Republike Srbije. Ukupan iznos prikazanih investicija iznosi 2.827.000.000 evra, sa preko novootvorenih (i sačuvanih)⁵¹ 21.630 radnih mesta. Takođe, značajno je naglasiti da su

⁵¹ U slučaju Železare Smederevo i RTB Bora govori se o sačuvanim radnim mestima koja ulaze u ukupan saldo u prikazanoj Tabeli 2.

među najvećim srpskim izvoznicima upravo kineske kompanije koje posluju na teritoriji Srbije.⁵² U nastavku su analizirane dve kineske investicije, koje autorke izdvajaju kao najznačajnije, budući da su u pitanju dva krupna postrojenja srpske industrije, koja, kao najveći izvoznici, u velikom procentu doprinose BDP Srbije. Radi se o kupovini Železare Smederevo od strane kineske kompanije *HBIS*, kao i o kupovini Rudarsko-topioničarskog basena (RTB) Bor od strane kineske kompanije *ZiĐin (Zijin)*.

Preduzeće Srpsko akcionarsko rudarsko topioničko industrijsko društvo, skraćeno SARTID (danas Železara Smederevo), osnovano je 1913. godine sa glavnom namenom proizvodnje čelika, toplo i hladno valjanih proizvoda i belog lima.⁵³ Preduzeće se nalazilo u državnom vlasništvu u periodu 1945–1992. Iako nije ostvarivalo zavidne rezultate, konstantno je poslovalo. Tokom devedesetih godina, usled ratova i međunarodnih sankcija, vrednost kompanije je značajno opala. Kako nije bilo dobavljača i tržišta za plasman čelika, preduzeće je ubrzo objavilo bankrot. Bankrotiranu kompaniju je kupila američka kompanija *U.S. Stil (U.S. Steel)* 2003. godine, u vreme fantastične konjunktura, kada su sve evropske čeličane svu svoju proizvodnju unapred prodale NR Kini, pa je evropsko tržište ostalo bez čelika.⁵⁴ Narednih deset godina, pod američkim vlasništvom, kompanija je dobro poslovala i postala najveći srpski izvoznik u periodu 2003–2012.⁵⁵ Međutim, usled drastično smanjene cene čelika na svetskom tržištu, *U.S. Stil* je odlučio da kompaniju „vрати nazad“, prodavši je Vladi Republike Srbije za 1 dolar i ostavivši joj preko 5.000 radnika u amanet.⁵⁶ Iste godine, zbog loših poslovanja, kompanija je ugasila dve proizvodne peći i poslala radnike na plaćeno odsustvo. Glavni

⁵² U 2021. godini, prvi najveći srpski izvoznik sa ukupnom vrednošću izvoza od 752.700.000 evra bila je kompanija *HBIS*, dok se na drugom mestu našla kompanija *RTB Bor* sa ukupnom vrednošću izvoza od 750.300.000 evra. <https://serbia-business.eu/chinese-companies--zidjin-and-hbis-are-the-largest-exporters-from-serbia/>

⁵³ Biljana Kotanjac, „Železara Smederevo d.o.o.“, *EMC Srbija bilten*, Beograd, Regionalni centar za istraživanje Srbije, br. 10, 2013. Dostupno na: https://web.archive.org/web/20180207062941/http://documents.rec.org/publications/EMC_bilten_broj_10.pdf (Pristupljeno 1. marta 2022).

⁵⁴ „Kratka istorija Smederevske železare – Čelična politika“, *Nedeljnik vreme*, br. 1010, Beograd, 2012. Dostupno na: <https://www.vreme.com/vreme/celicna-politika/> (Pristupljeno 1. marta 2022).

⁵⁵ Katarina Zakić, „The Results and Risks of China’s Belt and Road Investment Projects in Serbia“, op. cit., p. 56.

⁵⁶ Branka Trivić, „Preuzimanje železare ‘vruć krompir’ za državu“, *Radio Slobodna Evropa*, 2012. Dostupno na: https://www.slobodnaevropa.org/a/vruc_krompir_za_drzavu_preuzimanje_smederevske_zelezare/24469304.html (Pristupljeno 2. marta 2022).

problem u postojanju i funkcionisanju Železare Smederevo u državnom vlasništvu je što je Železara sa svakom proizvedenom tonom čelika proizvodila gubitak od oko 100 dolara, pa se pitanje opstanka Železare u državnom vlasništvu javilo kao gorući problem državi, budući da je njen opstanak koštao poreske obveznike Srbije deset milijardi dinara godišnje.⁵⁷ Zatim su usledili neuspešni pokušaji za privatizaciju ove krupne i značajne srpske fabrike. Uspešna strategija je doneta 2016. godine, kada je kineska kompanija HBIS preuzela posao. Uprkos teškoj situaciji koju je zatekao kineski gigant, ostvareni rezultati s kraja 2018. i s početka 2019. godine ukazali su da je HBIS postao izvoznik broj jedan Srbije.⁵⁸ Dojučerašnji najveći srpski izvoznik, italijanska fabrika za proizvodnju automobila Fijat (*Fiat Chrysler Serbia*), prepustila je vodeću poziciju Železari, čija godišnja proizvodnja čini čak 30% srpskog BDP.⁵⁹ Zahvaljujući kineskoj akviziciji Železare Smederevo, država je sa „svojih leđa” skinula ogroman teret.

Isti scenario, sa identičnim implikacijama po državu, odigrao se i sa kupovinom RTB Bor. RTB Bor je osnovan 1904. godine od strane francuske banke.⁶⁰ Od 1951. godine preduzeće se nalazilo u državnom vlasništvu i ostvarivalo je impozantne rezultate. Tokom devedesetih, analogno sa situacijom u Železari Smederevo, došlo je do drastičnog opadanja proizvodnje. U periodu 2007–2017. postojala su čak tri neuspešna tendera za privatizaciju.⁶¹ U međuvremenu, preduzeće je nagomilavalo dugove koji su se popeli do visine od jedne milijarde evra. Bilo je urgentno izvršiti uspešnu privatizaciju i „skinuti sa tereta države” RTB Bor. Vlada je 2017. godine sa Međunarodnim monetarnim fondom (*MMF*) potpisala Memorandum u kojem je navedeno da će do kraja marta 2018. pronaći strateškog partnera ili kupca RTB Bora.⁶² U avgustu 2018. godine kineska kompanija ZiĐin kupila je 63% akcija RTB Bora. Takođe, kineska kompanija ZiĐin se obavezala da će izmiriti deo duga preduzeća i da će zadržati svih 5.000 radnika. Uspešnom akvizicijom RTB Bora država je opet sa „svojih leđa” skinula ogroman teret. U oktobru 2021. godine

⁵⁷ „Kratka istorija Smederevske železare – Čelična politika”, nav. delo.

⁵⁸ Katarina Zakić, “The Results and Risks of China’s Belt and Road Investment Projects in Serbia”, op. cit., p. 57.

⁵⁹ U 2021. godini izvoz Fijata je iznosio 285.500.000 evra i našao se na devetom mestu, dok je izvoz HBIS u istoj godini iznosio 752.700.000 evra i nalazio se na prvom mestu. <https://serbia-business.eu/chinese-companies-zidjin-and-hbis-are-the-largest-exporters-from-serbia/>

⁶⁰ Katarina Zakić, “The Results and Risks of China’s Belt and Road Investment Projects in Serbia”, op. cit., p. 59.

⁶¹ *Ibidem*, p. 60.

⁶² *Ibidem*.

kineska kompanija ZiĐin je u Boru otvorila novi rudnik bakra i zlata „Čukaru Peki“ sa više od 1.200 radnih mesta. Novootvoreni rudnik će biti prvi „zele- ni rudnik“, odnosno rude će se iskopavati po svim srpskim, evropskim i ki- neskim standardima u oblasti zaštite životne sredine.⁶³ Takođe, planirano je uvećanje proizvodnje bakra koji će Srbiju u narednom periodu svrstati na dru- go mesto po proizvodnji bakra u Evropi.⁶⁴ Od nekadašnjeg gorućeg problema kompanija je u 2021. godini postala drugi najveći srpski izvoznik, neposred- no iza smederevske Železare.⁶⁵ Pored toga što je drugi najveći srpski izvoznik, kompanija ZiĐin Bor konstantno širi svoj proizvodni kapacitet, uvećava proi- zvodnju, što utiče na povećanje BDP Srbije i upošljava nove radnike, čime smanjuje stopu nezaposlenosti u državi, a naročito devastiranim istočnim opštinama. Stopa nezaposlenosti je znatno smanjena i direktnim kineskim ulaganjem u automobilsku industriju (*Mei Ta Group* zapošljava preko 3.000 radnika; *Yanfeng* oko 700, *Minth* oko hiljadu). Navedene kineske investicije se u ovom kontekstu ne mogu smatrati samo poželjnim, već neophodnim inve- sticijama, kako za državu i njenu ekonomiju tako i za lokalno stanovništvo. Najveći broj anketiranih stanovnika je izrazio pozitivan utisak o kineskim ak- tivnostima u Srbiji.⁶⁶

Važno je napomenuti da je Republika Srbija odličan ekonomski part- ner NR Kini. Prema podacima iz 2021. godine, Srbija beleži deficit od preko 3.000.000.000 dolara⁶⁷ u trgovini sa Kinom, tj. Kina beleži sjajan trgovinski suficit. Iako postoji značajan trgovinski disbalans, to ne utiče na dalji razvoj trgovinskih odnosa dveju država. Pretežno sve kineske investicije su zajmovi, ali, za razliku od pomenutih država (Crna Gora), Srbija uredno servisira svoje kredite. Odobravanjem zajmova Kina ima dodatne benefite. Naime, zajedno sa kineskim kompanijama, kao glavnim izvođačima radova, dolazi i mnogo-

⁶³ „Otvoren Čukaru Peki, novi rudnik bakra i zlata u Boru“, *Tanjug RTS*, 2021. Dostu- pno na: <https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/13/ekonomija/4560345/otvo- ren-cukaru-peki-novi-rudnik-bakra-i-zlata-u-boru.html> (Pristupljeno 13. marta 2022).

⁶⁴ *Isto*.

⁶⁵ U 2021. godini izvoz kompanije ZiĐin Bor je iznosio 750.300.000 evra, dok je izvoz kompanije HBIS u istoj godini iznosio 752.700.000 evra. [https://serbia-business. eu/chinese-companies-zidjin-and-hbis-are-the-largest-exporters-from-serbia/](https://serbia-business.eu/chinese-companies-zidjin-and-hbis-are-the-largest-exporters-from-serbia/)

⁶⁶ Su Tian, „Pristupanje Srbije EU i prisustvo Kine na Balkanu“, nav. delo, str. 131.

⁶⁷ Srpski izvoz u Kinu iznosio je 971.000.000 dolara, a uvoz kineske robe i usluga 4.300.000.000 dolara. Katarina Baletić, „Izvoz za Kinu za pet godina porastao 15 puta, uvoz se duplirao“, *Nova ekonomija*, 4. marta 2022. Dostupno na: [https:// novaekonomija.rs/vesti-iz-zemlje/izvoz-u-kinu-za-pet-godina-porastao-15-pu- ta-uvoz-se-duplirao?fbclid=IwAR0R8zgFu6Fhhivjk8lqPEMQhKLDZKccD- zPUvBOE5SC9wFs-gHzlnay7SJM](https://novaekonomija.rs/vesti-iz-zemlje/izvoz-u-kinu-za-pet-godina-porastao-15-pu- ta-uvoz-se-duplirao?fbclid=IwAR0R8zgFu6Fhhivjk8lqPEMQhKLDZKccD- zPUvBOE5SC9wFs-gHzlnay7SJM)

brojna kineska radna snaga, čime Kina obezbeđuje prisustvo i širi geopolitički uticaj. Sve ovo govori u prilog tome da NR Kina ima impozantne benefite od ekonomske i političke saradnje sa Republikom Srbijom.

Poslednje dve decenije prisustvo NR Kine u ekonomiji Srbije može biti sagledano na dva koloseka: sa aspekta spoljne trgovine, koji se ogleda u povećanom uvozu robe i usluga na srpskom tržištu, i sa aspekta pojačanog prisustva kineskih kompanija i radne snage. Osnovni kineski interes dolaska na srpsko tržište jesu povoljniji uslovi poslovanja, kvalifikovana jeftina radna snaga i dostupnost prirodnih resursa.⁶⁸ Sa druge strane, interes srpske strane je u smanjenju nezaposlenosti, jačanju privrede preko transfera novih tehnologija, veština i znanja, kao i povećanju proizvodnje i izvoza, daljem razvijanju i jačanju dobrih političkih i ekonomskih odnosa sa NR Kinom. Sve više je i investicija kineskih kompanija, koje idu paralelno sa sve većim davanjem kineskih kredita, te je neosporno oceniti da će se odnosi NR Kine i Republike Srbije sve više „širiti i produbljivati”, uz uzajamne koristi.

ZAKLJUČAK

NR Kina uz pomoć Inicijative „Pojas i put”, kao sveobuhvatnog i najskupljeg projekta, želi da produbi saradnju sa ostatkom sveta, baziranu na principima uzajamne koristi i jednakosti. Intenzitet koji se ostvaruje sa svakom državom ponaosob zavisi od brojnih regionalnih karakteristika, te je stepen saradnje raznolik i prožet mnogim benefitima saradnje, ali i potencijalnim rizicima. Kanali za implementaciju projekta su godišnji samiti Inicijative, kao i uspostavljen mehanizam saradnje „16+1” sa državama Srednje i Istočne Evrope, među kojima se nalazi i Srbija. Najznačajniji pristup u okviru Inicijative predstavljaju infrastrukturni projekti, odnosno infrastrukturno povezivanje država učesnica. Prvi veliki kineski infrastrukturni projekat u Evropi, u okviru Inicijative, ostvaren je upravo u Republici Srbiji, u prestonici. U pitanju je projekat izgradnje mosta na Dunavu – „Pupinovog mosta”. Izgradnja Koridora 11, odnosno deonice auto-puta Miloš Veliki, kao i revitalizacija brze pruge Beograd–Budimpešta su takođe produkti kineskog infrastrukturnog ulaganja.

Pored ulaganja u infrastrukturu, saradnja Srbije i NR Kine je iz godine u godinu bogatija i raznolikija, budući da se ne sprovode samo značajni infrastrukturni projekti, već su oni prošireni i na oblast automobilske industrije, bankarskog sektora, rudarstva, elektronike, telekomunikacija (kako je i prikazano u Tabeli 2). Takođe, zahvaljujući kineskim investicijama „spašene” su

⁶⁸ Ivana M. Božić Miljković, „Geoekonomski aspekti saradnje Republike Srbije i NR Kine: stanje i perspektive”, nav. delo, str. 323.

dve vitalne fabrike za državu: Železara Smederevo i RTB Bor, koje danas predstavljaju najznačajnije i najveće srpske izvoznike.

Nije teško zaključiti da će kroz dogovorenu saradnju u okviru Inicijative „Pojas i put“, kao i mehanizma saradnje „16+1“ između Srbije i NR Kine biti ojačani privredni i prijateljski odnosi dveju država, što će posledično omogućiti brz ekonomski rast Srbije. Srbija bi na Novom putu svile mogla postati ključna država NR Kine u regionu i glavni oslonac u Srednjoj i Istočnoj Evropi, što će posledično uticati na njen ekonomski prosperitet, dok će kineske investicije obezbediti izvor kapitala kojim će se stimulisati dalji rast srpske ekonomije. Paralelno sa razvojem Inicijative proširivaće se i produbljivati odnosi koje NR Kina ima sa ostatkom sveta, dok će razvoj Srbije imati pozitivne efekte i veliki značaj za NR Kinu ka daljem osvajanju evropskog tržišta. Može se zaključiti da će, ovom Inicijativom, Srbija „otvoriti kapiju“ za pristup Kine evropskom tržištu. Bez obzira na političke pritiske EU i zabeleženog spoljnotrgovinskog deficita sa NR Kinom, Srbija nastoji da dalje intenzivira ekonomsku saradnju. Kina, kao strateški partner, ne samo da omogućava ekonomski razvoj Srbije, već i aktivno zastupa njene političke interese u međunarodnoj zajednici, po pitanju očuvanja teritorijalne celovitosti. Ona je bila i ostaće jedan od značajnih stubova srpske spoljne politike.

BIBLIOGRAFIJA

- [1] Božić Miljković, Ivana M., „Geoekonomski aspekti saradnje Republike Srbije i NR Kine: stanje i perspektive“, *Sociološki pregled*, Vol. LV, no. 2, 2021, str. 314–351.
- [2] Bžežinski, Zbignjev, *Amerika–Kina i sudbina sveta*, Strateška vizija, Beograd, Albatros Plus, 2013.
- [3] Dimitrijević, Duško, „Chinese Investments in Serbia – A Joint Pledge for the Future of the New Silk Road“, *Baltic Journal of European Studies*, Vol. 7, No. 1, 2017, pp. 64–83.
- [4] Dimitrijević, Duško, Jokanović Nikola, „Chinese Investments in Serbia and the New Silk Road“, in: Duško Dimitrijević (ed.), *Danube and the New Silk Road*, Institut for International Politics and Economics, Belgrade, 2016, pp. 325–350.
- [5] Dimitrijević, Duško, „Odnosi Srbije i Kine na početku 21. veka“, *Međunarodni problemi*, Vol. LXX, br. 1, 2018, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, str. 49–67.
- [6] Jazić, Aleksandar, „Položaj država Višegradske grupe u 'Inicijativi 17+1'“, *Godišnjak Fakulteta političkih nauka*, Vol. 14, br. 24, 2020, str. 105–123.
- [7] Jojić, Stefan, „Inicijativa Pojas i put – ekonomska i politička dimenzija“, *Godišnjak Fakulteta političkih nauka*, Vol. 14, br. 23, 2020, str. 163–179.

- [8] Kačiga, Žan, „Velika strategija Kine”, u: Vladimir Cvetković (ur.), *Pojas i put: realnost i očekivanja, iskustvo Srbije*, Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti, Beograd, 2019, str. 11–31.
- [9] Lađevac, Ivona, „Tekuća situacija i mogućnost koordinacije politike ‘Jedan pojas, jedan put’ između Kine i EU: perspektiva Srbije”, *Budućnost saradnje Kine i Srbije*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2018, str. 45–59.
- [10] Lipovac, Milan, „Inicijativa ‘Pojas i put’ između tvrde i meke kineske moći (u teorijskom promišljanju Džozefa Naja)”, u: Vladimir Cvetković (ur.), *Novi put svile: evropska perspektiva, bezbednosni izazovi/rizici unutar inicijative 16+1*, Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti, Beograd, 2018, str. 101–115.
- [11] Mladenović, Miroslav B., Ponomareva G. Jelena, „Rusko-kineski odnosi u svetlu koncepcije ‘Pojas i put’”, u: Vladimir Cvetković (ur.), *Novi put svile: evropska perspektiva, bezbednosni izazovi/rizici unutar inicijative 16+1*, Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti, Beograd, 2018, str. 117–126.
- [12] Nawrot, Katarzyna Anna, „Međunarodni odnosi i saradnja između Poljske i Kine u kontekstu ‘Novog puta svile’ i Srednje i Istočne Evrope”, u: Vladimir Cvetković (ur.), *Novi put svile: evropska perspektiva, bezbednosni izazovi/rizici unutar inicijative 16+1*, Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti, Beograd, 2018, str. 226–248.
- [13] Obradović, Žarko, ‘Pojas i put’ na Balkanu i Srbiji (izazovi saradnje)”, u: Vladimir Cvetković (ur.), *Novi put svile: evropska perspektiva, bezbednosni izazovi/rizici unutar inicijative 16+1*, Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti, Beograd, 2018, str. 157–176.
- [14] Simić, Jasminka, „Ekonomski pojas Novog puta svile: kineski prodor na Zapad ili odgovor na azijske izazove”, *Međunarodni problemi*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, br. 2–3, 2015, str. 196–216.
- [15] „Sporazum o ekonomskoj i tehničkoj saradnji u oblasti infrastrukture između Vlade Republike Srbije i Vlade Narodne Republike Kine”, *Službeni glasnik Republike Srbije*, broj 90, Beograd, 2009.
- [16] Stefanov, Nako, „Projekat ‘Pojas i put’ kao geostrateška revolucija i format, ‘16+1’ – problemi i perspektive”, u: Vladimir Cvetković (ur.), *Novi put svile: evropska perspektiva, bezbednosni izazovi/rizici unutar inicijative 16+1*, Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti, Beograd, 2018, str. 47–57.
- [17] Tian, Su, „Pristupanje Srbije EU i prisustvo Kine na Balkanu”, u: Vladimir Cvetković (ur.), *Pojas i put: realnost i očekivanja, iskustvo Srbije*, Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti, Beograd, 2019, str. 121–133.
- [18] Zakić, Katarina, “The Results and Risks of China’s Belt and Road Investment Projects in Serbia”, *The review od International Affairs*, Vol. LXXI, no. 1180, 2020, pp. 45–71.
- [19] „Zakon o posebnim postupcima radi realizacije projekata izgradnje i rekonstrukcije linijskih infrastrukturnih objekata od posebnog značaja za Republiku Srbiju”, *Službeni glasnik Republike Srbije*, broj 9, Beograd, 2020.

- [20] Youwen, Zhang, „Inicijativa ‘Pojas i put’: inovacije u međunarodnoj razvojnoj sinergiji i globalnom upravljanju”, u: Vladimir Cvetković (ur.), *Novi put svile: evropska perspektiva, bezbednosni izazovi/rizici unutar inicijative 16+1*, Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti, Beograd, 2018, str. 59–74.
- [21] Qinhua, Yao, Song Wang, „Kineski srednjoevropski i istočnoevropski 16+1 mehanizam saradnje”, u: Vladimir Cvetković (ur.), *Novi put svile: evropska perspektiva, bezbednosni izazovi/rizici unutar inicijative 16+1*, Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti, Beograd, 2018, str. 177–192.

Internet izvori

- [1] Agatonović Mateja, „Javne nabavke i međudržavni sporazumi: kako se troši novac građana Srbije?”, *Nova ekonomija*, 2021. Dostupno na: <https://novaekonomija.rs/vesti-iz-zemlje/javne-nabavke-i-me%C4%91udr%C5%BEavni-sporazumi-ka-ko-se-tro%C5%A1i-novac-gra%C4%91ana-srbije> (Pristupljeno 11. marta 2022).
- [2] Baletić Katarina, „Izvoz za Kinu za pet godina porastao 15 puta, uvoz se duplirao”, *Nova ekonomija*, 4. marta 2022. Dostupno na: <https://novaekonomija.rs/vesti-iz-zemlje/izvoz-u-kinu-za-pet-godina-porastao-15-puta-uvoz-se-duplirao?fbclid=IwAR0R8zgFu6Fhhivjk8lqPEMQhKLDZKccDzPUvB0E5SC9wFs-gHzlnay7SJM>
- [3] Investirajte u Srbiju: prilike za investitore iz Kine, septembar 2020, Vlada Republike Srbije, str. 10. Dostupno na: <http://www.ras.gov.rs/uploads/2020/10/eng-opportunities-for-investors-from-china-ras-1.pdf> 24.02.2022. (Pristupljeno 24. februara 2022).
- [4] Kawalski, Emilian, “China’s ‘16+1’ Is Dead? Long Live the ‘17+1’”, *The Diplomat*, March 2019. Available from: <https://thediplomat.com/2019/03/chinas-16-1-is-dead-long-live-the-17-1/> (Accessed February 27, 2022).
- [5] *Koridor 11 – Obrenovac–Ub, Lajkovac–Ljig*, Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture, 2019. Dostupno na: <https://www.mgsi.gov.rs/cir/infrastrukturna-gradilista/koridor-11-obrenovac-ub-lajkovac-ljig> (Pristupljeno 25. februara 2022).
- [6] Kotanjac, Biljana, „Železara Smederevo d.o.o.”, *EMC Srbija bilten*, Beograd, Regionalni centar za istraživanje Srbija, br. 10, 2013. Dostupno na: https://web.archive.org/web/20180207062941/http://documents.rec.org/publications/EMC_bilten_broj_10.pdf (Pristupljeno 1. marta 2022).
- [7] „Kratka istorija smederevske Železare – Čelična politika”, *Nedeljnik vreme*, br. 1010, Beograd, 2012. Dostupno na: <https://www.vreme.com/vreme/celicna-politika/> (Pristupljeno 1. marta 2022).
- [8] Lau, Stuart, “Lithuania pulls out of China’s ‘17+1’ bloc in Eastern Europe”, *Politico*, May 21, 2021. Available from: <https://www.politico.eu/article/lithuania-pulls-out-china-17-1-bloc-eastern-central-europe-foreign-minister-gabrieli-us-landsbergis> (Accessed February 24, 2022).

- [9] „Otvoren Čukaru Peki, novi rudnik bakra i zlata u Boru”, *Tanjug RTS*, 2021. Dostupno na: <https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/13/ekonomija/4560345/otvoren-cukaru-peki-novi-rudnik-bakra-i-zlata-u-boru.html> (Pristupljeno 13. marta 2022).
- [10] Panday, Jagdishor, *US officials warn China's BRI could lead to debt trap, undermine sovereignty*, The Centre for Global Development, 2018. Available from: <https://www.cgdev.org/article/us-officials-warn-china%E2%80%99s-bri-could-lead-debt-trap-undermine-sovereignty-himalayan-times> (Accessed March 1, 2022).
- [11] “Serbia 2021 Report”, *EUR-Lex*, European Commission, Strasbourg, 2021, p. 29. Available from: <https://europa.rs/wp-content/uploads/2021/10/Serbia-Report-2021.pdf> (Accessed March 11, 2022.).
- [12] Silk Road Briefing, Dezan Shira & Associates. Available from: <https://www.silkroadbriefing.com/> (Accessed June 18, 2022).
- [13] Trivić, Branka, „Preuzimanje Železare 'vruč krompir' za državu”, *Radio Slobodna Evropa*, 2012. Dostupno na: https://www.slobodnaevropa.org/a/vruc_krompir_za_drzavu_preuzimanje_smederevske_zelezare/24469304.html (Pristupljeno 2. marta 2022).

Đurđica Stanković
Milica Topalović

CHINA'S BELT AND ROAD INITIATIVE AS A NEW MODEL FOR ESTABLISHING RELATIONS BETWEEN PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA AND REPUBLIC OF SERBIA

Abstract

The positioning of the People's Republic of China among the world's leading powers has greatly gained importance in 2013, with the implementation of the new development strategy of the Belt and Road Initiative. The subject of this paper is the analysis of China's Belt and Road Initiative as a new model for establishing deeper relations between the People's Republic of China and the Republic of Serbia. The intention of the authors is to present and emphasize the importance of the Initiative, as a globally comprehensive and most expensive project of today. The paper offers answers to the research questions: *What are the benefits of the Republic of Serbia from participating in the Chinese Belt and Road Initiative, as well as what benefits can the People's Republic of China have from the expected development of the Republic of Serbia?* The initial hypotheses support the fact that the Belt and Road Initiative contributes to the progress of regional economic integration with mutual benefits – to the initiator and, as well as the Republic of Serbia. Special attention is paid to the “16 + 1” cooperation mechanism, the analysis of which will highlight important elements of regional cooperation between the People's Republic of

China and the countries of Central and Eastern Europe, with a special focus on the Republic of Serbia.

Keywords:

Belt and Road Initiative, People's Republic of China, New Silk Road, "16+1" Cooperation Mechanism, Investments, Infrastructure, Republic of Serbia.